

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Національного університету «Львівська політехніка»
доктору політичних наук, доценту,
заступнику директора Інституту
гуманітарних і соціальних наук, професору кафедри
політології та міжнародних відносин
Бучину Миколі Антоновичу

ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертаційну роботу ГУЦАЛЮК Валерії Віталіївни на тему:
**«Особливості застосування нормативної сили у кліматичній
політиці ЄС (на прикладі України)»**, яка подана на здобуття ступеня
доктора філософії за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини, суспільні
комунікації та регіональні студії»

Актуальність теми дослідження. Існує багата наукова література, присвячена аналізу Європейського Союзу як «нормативної сили» – міжнародного актора, ключовими характеристиками якого є визначені норми, якими він володіє, і які відіграють визначальну роль у його стосунках з партнерами. Головний засіб реалізації «нормативної сили» ЄС – розбудова асиметричних відносин із третіми державами, у рамках яких відбувається проєкція норм і цінностей ЄС, які базуються на легітимності союзу, як носія цих норм. Як писав Я. Маннерс, концепція «нормативної сили» є спробою підтвердження не тільки факту, що Європейський Союз побудований на основі спільних цінностей, але також, що він має здатність до діяльності на міжнародній арені у нормативний спосіб.

Дієвість «нормативної сили» ЄС була особливо помітна в процесі його розширення у Центрально-Східній Європі, де він сприяв демократичним і ринковим трансформаціям у державах-кандидатах на членство. Водночас

питання ефективності цього феномену у відносинах ЄС із державами Західних Балкан, Європейської політики сусідства та Східного партнерства залишаються менш дослідженими і в багатьох аспектах дискусійними.

Зважаючи на зазначене, актуальним завданням є аналіз реальних та потенційних можливостей «нормативної сили» ЄС у державах Східної Європи, його здатності чинити тут нормативний вплив, особливо в сучасних умовах: з одного боку, набуття статусу держав-кандидатів Україною, Молдовою та Грузією, і, з іншого боку, погіршення регіонального безпекового середовища та зростання ролі геополітики в регіоні. З цієї точки зору ідея авторки проаналізувати особливості застосування «нормативної сили» у кліматичній політиці ЄС на прикладі України, безумовно, заслуговує схвального відгуку.

Зміна клімату, спричинена антропогенним впливом, відбувається так стрімко, що за останні чотири десятиріччя із суто наукової сфери знань ця проблематика перетворилась на одну із найгостріших глобальних проблем ХХІ ст. Розвиток кліматичної політики на міжнародному рівні засвідчує лідерську роль Європейського Союзу у просуванні та інституціоналізації ініціатив у сфері кліматичної дипломатії. Очевидними успіхами, які сприяли зміцненню ролі ЄС як глобального лідера в управлінні кліматичними змінами, стала ефективна внутрішня кліматична політика, спрямована на виконання зобов'язань ЄС за Кіотським протоколом (1997 р.), прийняття Паризької угоди (2015 р.) в межах Рамкової конвенції ООН про зміну клімату та, зрештою, амбітних цілей Європейського зеленого курсу (2019 р.).

Наскільки ефективною є «нормативна сила» кліматичної дипломатії Європейського Союзу? Чи узгоджуються підходи, які ЄС застосовує задля формування власного кліматичного лідерства, з його нормативною зовнішньополітичною моделлю? Представлена до захисту дисертаційна робота сприяє пошуку відповідей та ці та інші дослідницькі питання. Авторка дисертації – Валерія Гуцалюк – поставила перед собою амбітну мету визначити роль «нормативної сили» в сучасній кліматичній політиці ЄС,

розглянувши кейс відносин ЄС із Україною в цій сфері, її особливості, ефективність та обмеження, і це їй значною мірою вдалося.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Авторка у своїй роботі успішно вирішила цілий комплекс завдань, які дозволили глибоко і всебічно розкрити тему дисертаційного дослідження. Структура дисертації продумана, логічно обумовлена, охоплює весь комплекс основних, найбільш актуальних аспектів розглядуваної проблеми.

До позитивних рис роботи варто віднести скрупульозний аналіз теоретико-концептуальних засад дослідження «нормативної сили» ЄС, детальний огляд великого масиву вітчизняної і зарубіжної літератури з розглядуваної проблематики, виділення проблемно-тематичних напрямів у її науковому осмисленні (розділ 1). Використана в роботі джерельна база є цілком репрезентативною й у сукупності з використанням адекватних методологічних підходів забезпечує достатню обґрунтованість наукових положень дисертації, їх достовірність і новизну.

Ретельний розгляд основних підходів до визначення категорій «сила», «м'яка сила», «нормативна сила», лідерство та інших дозволив авторці продемонструвати взаємозв'язок між концепціями «нормативної сили» та зовнішньополітичного лідерства, а саме між спроможністю міжнародного актора здійснювати нормативний вплив та рівнем сформованості його лідерського потенціалу. Заслуговує на схвалення також уточнення авторкою характеристик, якими володіє нормативний актор.

У другому розділі роботи Валерія Гуцалюк проаналізувала систему інституційного забезпечення зовнішньої кліматичної політики ЄС, правову основу цієї політики, цінності, на яких вона ґрунтується, а також інструменти, за допомогою яких ця політика реалізується. Відзначимо, що авторка не лише скрупульозно розглянула інституційні, правові та ціннісні основи кліматичної політики ЄС, а й виділила та охарактеризувала етапи становлення та розвитку зовнішньополітичного лідерства Європейських

Співтовариств/ЄС у сфері пом'якшення наслідків та адаптації до зміни клімату від 1951 р. до сучасності.

У третьому розділі дисертації здійснено комплексний аналіз кліматичної політики ЄС у його відносинах із Україною крізь призму реалізації його «нормативної сили» та встановлено, що, попри формальний запуск двостороннього кліматичного діалогу на початку 2000-х рр., активізація «нормативної сили» в цій царині відбулася лише після надання Україні статусу країни-кандидата на вступ до ЄС у червні 2022 р. Продовжуючи цю логіку, авторка справедливо наголошує, що основним стимулом для подальших змін кліматичного законодавства України є перспектива набуття нею членства в ЄС: інші стимули були малоефективними у стимулюванні України до бажаних для ЄС трансформацій, а тому вони можуть виконувати лише допоміжну функцію.

Наукова новизна результатів дисертації. Наукова новизна дисертації Валерії Гуцалюк визначається передусім тим, що ця робота своєчасно і успішно заповнює прогалину у дослідженнях «зеленої» «нормативної сили» ЄС та її ефективності на прикладі розбудови кліматичного діалогу між ЄС та Україною.

Практичне значення одержаних результатів дослідження. Практичне значення результатів розглядуваного дисертаційного дослідження вбачається у тому, що отримані авторкою положення і висновки можуть бути враховані у науково-дослідному, навчальному процесах у ЗВО України на профільних спеціальностях та у формуванні виваженої і далекоглядної євроінтеграційної стратегії України на експертному та державному рівнях.

Повнота викладення наукових положень, висновків і результатів в опублікованих працях. Основні положення та результати дисертаційної роботи повно і всебічно викладено в 12 одноосібних наукових публікаціях, з яких 4 статті у фахових виданнях України, 1 стаття в науковому періодичному виданні Польщі, 2 розділи в колективних

монографіях, а також 5 тез доповідей у збірниках всеукраїнських і міжнародних наукових конференцій.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Робота складається зі вступу, трьох розділів, дев'яти підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 339 сторінок, з яких 217 сторінок – основний текст. Оформлення дисертації відповідає вимогам, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40. Аналіз тексту дисертаційної роботи свідчить про дотримання авторкою вимог академічної доброчесності. У роботі подано посилання на відповідні джерела при використанні ідей, розробок, тверджень і відомостей інших авторів, а також надано достовірну інформацію про результати наукової роботи, використані методи дослідження і джерела інформації.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи. Незважаючи на нашу високу оцінку дослідження, необхідно звернути увагу й на деякі його недоліки та дискусійні аспекти.

У підрозділі 1.1. дисертаційного дослідження авторка глибоко розглянула підходи до визначення категорії «сила» представниками різних теоретичних шкіл (політичний реалізм, лібералізм, конструктивізм), але варто було б більше уваги приділити аналізу поглядів неореалістів на цей феномен – К. Волтца, Дж. Міршаймера, Г. Кіссінджера та ін., які просунулися значно далі в поясненні природи сили, ніж класичний політичний реалізм.

Дискусійним вважаємо переклад концепції «civilian power Europe» Ф. Дюшена як «громадянська сила» (С. 47 та ін.). Широко вживаним і, на нашу думку, більш правильним є все ж варіант «цивільна сила». Адже «цивільний» використовується, коли йдеться про невійськову сферу (і саме невійськовою силою Ф. Дюшен описував об'єднану Європу). «Громадянський» же більше стосується статусу громадянина, його прав та обов'язків, а також активності та участі в суспільному житті.

У третьому розділі роботи авторка дуже добре проаналізувала еволюцію нормативного впливу ЄС на Україну в сфері зміни клімату з часів становлення двосторонніх відносин: у рамках Угоди про партнерство та співпрацю, Європейської політики сусідства та Східного партнерства. Водночас варто було б більше уваги приділити розгляду виконання Україною відповідних зобов'язань в рамках Угоди про асоціацію (Розділ 27 «Довкілля та зміна клімату») і передвступного процесу. Відомо, що розділ 27 є одним із найбільш складних не лише за кількістю актів права ЄС, але і за кроссекторальним характером цього напрямку. У рамках офіційного скринінгу в червні 2025 року Україна презентує поточний стан відповідності вітчизняного законодавства праву ЄС у цій сфері та майбутні плани щодо досягнення відповідності. За результатами Європейська Комісія надасть свої висновки та прийматиме рішення щодо відкриття в майбутньому відповідного переговорного розділу. Також актуальною залишається робота над реалізацією рекомендацій Європейської Комісії, викладених у щорічному Звіті щодо прогресу України в межах Пакету розширення 2024. Цікаво було б проаналізувати ступінь наближення нашого законодавства до права ЄС у цій сфері станом на цей час, що, ймовірно, показало б динаміку ефективності «нормативної сили» ЄС після отримання Україною статусу держави-кандидата.

Термін «зміна клімату» в науковому та експертному середовищі вживається в однині. У дисертації трапляються випадки вживання терміну в множині (2.2. *Засоби реалізації зовнішньої політики ЄС у сфері запобігання змінам клімату, а також на С. 90*). Це застереження не стосується словосполучення «кліматичні зміни», яке є вживаним і прийнятним.

У дисертації трапляються поодинокі стилістичні, мовні, технічні огріхи. Наприклад, *Р. О. Когейн (С. 37) - Р. О. Кеогейн (С. 35)* – різні варіанти написання українською мовою прізвища одного й того ж автора.

Вищезазначені зауваження і побажання абсолютно не знижують великої цінності й наукової новизни дисертаційного дослідження, яке дійсно

є помітним внеском у вивчення зовнішньої політики, кліматичної дипломатії, лідерства, «нормативної сили» ЄС, його відносин з Україною та нашої європейської інтеграції.

Загальний висновок. Дисертаційна робота ГУЦАЛЮК Валерії Віталіївни на тему: «Особливості застосування нормативної сили у кліматичній політиці ЄС (на прикладі України)», яка подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 291 – «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії», є самостійним, завершеним науковим дослідженням, яке містить обґрунтовані і достовірні положення та висновки. Отримані авторкою результати мають наукову новизну, важливе теоретичне та практичне значення для реалізації євроінтеграційної стратегії України. Робота відповідає спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» і вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її авторка заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії за відповідною спеціальністю.

Опонент

докторка політичних наук,

професорка, завідувачка кафедри міжнародних

відносин Навчально-наукового інституту

міжнародних відносин та національної безпеки

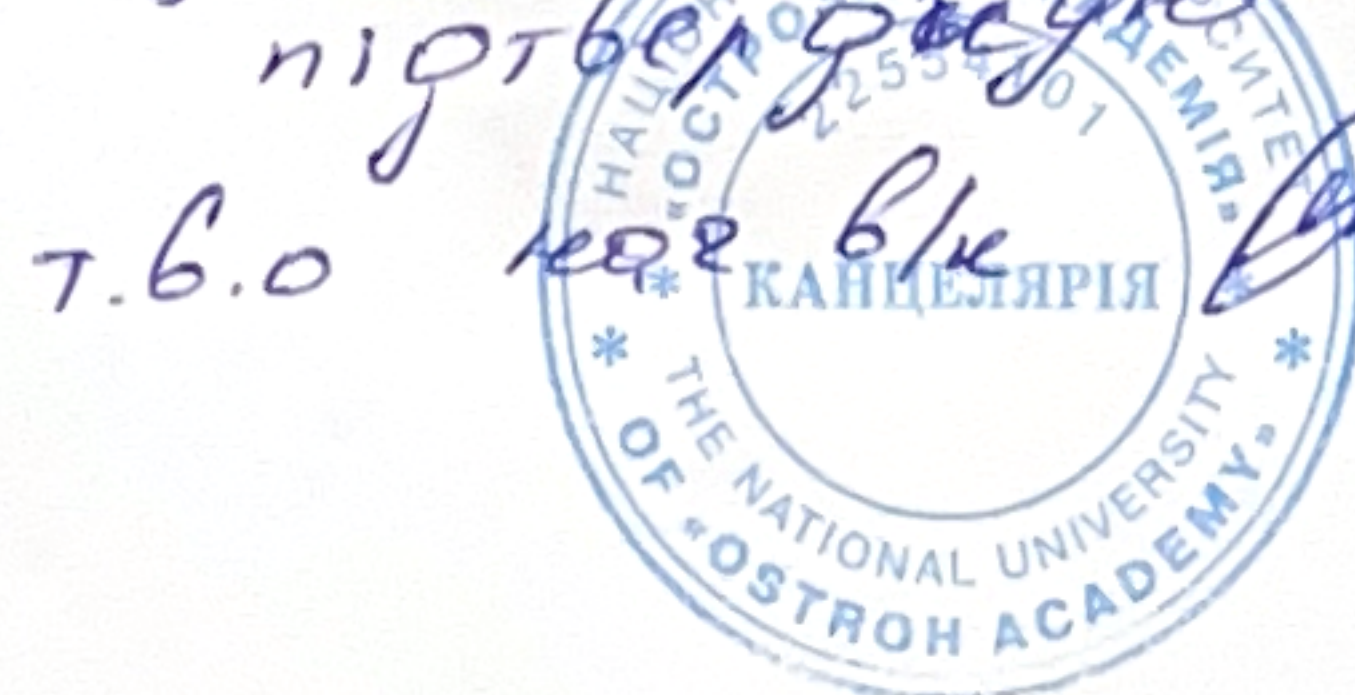
Національного університету

«Острозька академія»

Тетяна СИДОРУК

Лідис Сидорук Т.В.

т.б.о

підтверджено
канцелярія

Д.В. Мещеряков